

6. “Criminal Procedure Code of Ukraine” : Law of Ukraine of April 13, 2012, *Holos Ukrayiny*, 2012, no. 90-91.
7. Malinovskiy, A.A. (2000), *Tektolohiya. Teoriya sistem. Teoreticheskaya biolohiya* [Russian criminal procedure], Editorial URSS, Moscow, Russia.
8. Averyanov, V.B. (1985), *Orhanizatsiya apparata hosudarstvennoho upravleniya (strukturno-funktionalnyy aspekt)* [Organization of the apparatus of state administration (structural and functional aspect)], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
9. Kolpakov, V.K. (2004), *Administrativno-deliktnyi pravovyi fenomen : monohrafiya* [Administrative and tort legal phenomenon : monograph], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
10. Lipkan, V.A., Maksimenko, Yu.E. and Zhelikhovskiy, V.M. (2006), *Informatsiyna bezpeka Ukrayini v umovah evrointegratsiyi : navch. posib.* [Information security of Ukraine in terms of European integration : teaching aid], KNT, Kyiv, Ukraine.
11. Horbulin, V.P. (editor) (2006), *Aktualni pitannya reformuvannya ta rozvitku struktur bezpeki i oboroni Ukrayini* [Current issues of reform and development of defense and security agencies of Ukraine], DP «NVTs «Evroatlantikinform», iss. 22, Kyiv, Ukraine.
12. Afanasev, V.H. (1981), *Obshchestvo : sistemnost, poznanie i upravlenie* [Society : consistency, knowledge and management], Politizdat, Moscow, Russia.
13. Kostitska, I. (2006), “Political and legal nature of popular representation”, *Pravo Ukrayiny*, no. 10, pp. 9-14.
14. Subotin, D. (2009), “Stage as an element of the criminal process”, *Visnik natsionalnoyi akademiyi prokuratury Ukrayiny*, no. 4, pp. 60-63.

УДК 343.13: 343.10

СКАРГА НА РІШЕННЯ, ДІЇ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ СЛІДЧОГО АБО ПРОКУРОРА: ФОРМА, РЕКВІЗИТИ Й ПОНЯТТЯ

Крикливець Д.Є., аспірант

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Січових Стрільців, 14, м. Львів, Україна
d.kryklyvets@gmail.com*

Статтю присвячено питанням форми та змісту скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. За результатами аналізу чинного законодавства, практики його застосування й наукових поглядів запропоновано доповнити процесуальний закон нормою про форму та зміст скарги, а також про наслідки їх неотримання. У статті запропоновано визначення поняття скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора.

Ключові слова: скарга, рішення, дії чи бездіяльність, форма скарги, зміст скарги, слідчий, прокурор, слідчий суддя.

ЖАЛОБА НА РЕШЕНИЯ, ДЕЙСТВИЯ ИЛИ БЕЗДЕЙСТВИЕ СЛЕДОВАТЕЛЯ ИЛИ ПРОКУРОРА: ФОРМА, РЕКВИЗИТЫ И ПОНЯТИЕ

Крикливец Д.Е.

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Сечевых Стрельцов, 14, г. Львов, Украина
d.kryklyvets@gmail.com*

Статья посвящена вопросам формы и содержания жалобы на решения, действия или бездействие следователя или прокурора. По результатам анализа действующего законодательства, практики его применения и научных взглядов предложено дополнить процессуальный закон нормой, касающейся формы и содержания

жалобы, а также последствий их несоблюдения. В статье предложено определение понятия жалобы на решения, действия или бездействия следователя или прокурора.

Ключевые слова: жалоба, решения, действия или бездействие, форма жалобы, содержание жалобы, следователь, прокурор, следственный судья.

COMPLAINT AGAINST DECISIONS, ACTIONS OR INACTIVITY OF INVESTIGATOR OR PROSECUTOR: FORM, DETAILS AND CONCEPT

Kryklyvets D.Ye.

Ivan Franko national university of Lviv, str. Sichovykh Striltsiv, 14, Lviv, Ukraine

d.kryklyvets@gmail.com

Complaint against decisions, actions or inactivity of investigator or prosecutor (further – complaint) can be considered in two aspects: 1) as ground for judicial control proceedings and 2) as beginning of own procedural position proving by complainant. Chapter 26 of Criminal Procedural Code of Ukraine (further – CPC) has not foreseen the requirements towards form and obligatory details of complaint. Its obligatory written form can be guessed from the provisions of s.3, s.5 art.304 of the CPC, that in case of returning the complaint or refusal in commencement of proceedings the copy of respective court ruling shall be sent to complainant with the complaint and all the attached materials. Having analysed the scientific views, it is concluded that complaint shall be filed in written form.

An appropriate preparation of complaint is very important, because it influences the preparative procedural activity of investigative judge, the quality of trial and solving the complaint within legally fixed terms. Regarding these shortened terms, complainant should state in complaint, for example, his email address, facsimile and phone numbers, if any, postal address for sending a telegram, so that the complainant should be promptly notified of the time and place of the trial. The copy of appealed investigator's or prosecutor's decision shall be preferably attached to the complaint, but this requirement should not be obligatory, as far as the complainant can be refused, for example, to obtain the copy of this decision. Procedural law should fix legal consequences of failure to follow the requirements towards complaint. It is proposed to empower investigating judge in such case to grant the complainant certain period of time to eliminate drawbacks of complaint.

Concerning the results of research, the complaint of person (against decisions, actions or inactivity of investigator or prosecutor) is defined as procedural document, which is a ground for judicial control proceedings, meets the foreseen requirements towards its form and content and which contains the thought about the non-conformity of the decision, action or inactivity of investigator or prosecutor, listed in s.1 art.303 of the CPC of Ukraine, to criminal procedural legislation, and therefore investigating judge is asked to adopt certain decision.

Key words: complaint, decisions, actions or inactivity, form of complaint, content of complaint, investigator, prosecutor, investigating judge.

З прийняттям у 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) і набранням ним чинності одним з об'єктів підвищеної уваги серед науковців і практиків став інститут судового контролю за досудовим розслідуванням, включаючи одну з його складових – оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування. Одним із факторів ефективної організації та проведення судового розгляду скарги є її належне оформлення. Незважаючи на важливість цього питання, процесуальний закон його не врегулював.

Проблеми форми та змісту скарги, а також її теоретичне розуміння розроблялися в працях В.О. Попелюшка, О.Г. Яновської, С.Л. Шаренко, О.Б. Комарницької, В.О. Лазаревої, О.В. Вишневської, Н.І. Газетдінова й інших процесуалістів. Разом із тим чинне в цій сфері процесуальне законодавство й наукові погляди потребують аналізу з метою вироблення пропозиції щодо таких вимог до скарги, які б були здатні забезпечити баланс правових інтересів учасників кримінального провадження.

Скаргу учасника провадження можна розглядати у двох контекстах: 1) як підставу для початку судово-контрольного провадження; 2) як початок процесу доказування скаржником¹ власної процесуальної позиції. У статті скарга розглядатиметься саме під кутом зору щодо першої позиції, тому насамперед потрібно виробити теоретичне її розуміння як процесуального документа, при цьому проаналізувати теоретичний матеріал стосовно її форми та змісту, виробити законодавчу пропозицію щодо цих питань, а також запропонувати визначення поняття скарги.

Глава 26 КПК України не закріпила вимог щодо форми й обов'язкових реквізитів скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, щоправда про обов'язковість письмової її форми можна

¹ У КПК України поняття «скаржник» не згадується, а використовується словосполучення «особа, яка подала скаргу». Можна обґрунтовано навести приклади, коли особа лише подала скаргу, проте фактично не є скаржником, який зацікавлений у результатах оскарження. Однак у статті ці категорії вважатимуться синонімами. Для зручності поняття «скаржник» також вживатиметься в статті.

зробити висновок із положень ч.3, ч.5 ст.304 КПК України, згідно з якими копії ухвали про повернення скарги чи про відмову у відкритті провадження надсилаються особі, яка подала скаргу, разом із скаргою й усіма доданими до неї матеріалами. На думку В.О. Попелюшка, це «створює сприятливі умови для їх (ідеться про скарги – Д.К.) подання та є одним із засобів, який додатково гарантує свободу оскарження». Водночас учений підкреслює, що скарга «обов'язково має бути письмовою, викладеною в тій послідовності, у якій скаржник вважає за необхідне, проте з обов'язковим наведенням обґрунтування й чітко, у точній відповідності до закону сформульованою вимогою». В.О. Попелюшко також наголошує, що «вона має містити всі необхідні реквізити» [1, с. 15]. Варто зауважити, що науковець не пропонує хоча б приблизного переліку цих реквізитів, хоча неможливо не погодитися, що вони існують. Аналізована ситуація є двозначною, оскільки, з одного боку, є своєрідною гарантією недопустимості повернення скарги через недотримання обов'язкових її реквізитів, а з другого боку, кримінальна процесуальна діяльність є формалізованою, тому встановлення розумно збалансованих вимог до скарг забезпечить швидшу реалізацію своїх прав учасниками провадження, сприятиме оперативнішому й ефективнішому розгляду скарг слідчими суддями. Крім того, слідчий суддя не повинен брати на себе обов'язки скаржника й замість нього конкретно визначати його вимоги чи самотужки обґрунтовувати скаргу або ж здійснювати доказування.

Варто також зауважити, що процесуальний закон передбачає вимоги щодо інших видів скарг. Наприклад, у ст.396 встановлено вимоги щодо апеляційної скарги, у ст.427 – щодо касаційної скарги, у ст.448 – щодо заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України, а в ст.462 – щодо заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Процесуальним законом також встановлено обов'язкову письмову форму для зазначених документів. Письмово також викладаються клопотання сторони обвинувачення щодо застосування, зміни, припинення заходів забезпечення кримінального провадження, клопотання сторони захисту про зміну запобіжного заходу, а також клопотання про залучення експерта, хоча в законі прямо не встановлено письмової форми щодо них. О.Г. Яновська підкреслила, що «за загальним правилом скарга складається в письмовій формі» [2, с. 12]. Н.І. Газетдінов та О.В. Вишневська вважають, що для більш результативного значення скарги вона повинна бути мотивованою та подаватися в письмовій формі у двох примірниках, другий (із відміткою про її прийняття) як контрольний примірник може зберігатися в заявника чи в захисному провадженні [3, с. 152]. Вважаємо, що в процесуальному законі варто передбачити обов'язкову *письмову форму* подання скарги, що забезпечить такі переваги: 1) суд, маючи у своєму розпорядженні примірник скарги, може під час підготовки до судового розгляду детально вивчити кожен із її аргументів, окреслити предмет судового розгляду за скаргою та коло запитань, що підлягають з'ясуванню; 2) слідчий, прокурор, будучи повідомленими судом про надходження скарги, так само матимуть можливість ознайомитися з її текстом у суді.

Якщо питання форми скарги є досить однозначним, то питання її *змісту* потребує глибшого дослідження. О.В. Яновська зазначає, що, «як мінімум, скарга повинна містити назву судового органу, до якого вона адресована, на чій рішення, дії чи бездіяльність скарга подається, та бути підписана скаржником» [2, с. 12]. С.Л. Шаренко наголошує, що питання про форму та зміст скарги «має важливе значення, оскільки безпосередньо пов'язане з правильним визначенням особи, яка відповідно до закону є правомочним суб'єктом оскарження, а також предмета оскарження й вимог скаржника». Дослідниця зазначає, що мотивувальна частина скарги повинна містити зміст рішення, дії чи бездіяльності, що оскаржується, з посиланням на докази, якими обґрунтовується скарга, із зазначенням норми закону, що регулює відповідні відносини. Учений також вважає, що «обов'язковим додатком має бути копія постанови слідчого або прокурора, яка оскаржується». Недотримання вимог щодо форми та змісту скарги, на думку С.Л. Шаренко, повинно спричинити наслідки, «які, наприклад, можуть бути аналогічні тим, що передбачені для апеляційної скарги на вирок суду» [4, с. 47]. Схожі вимоги до змісту вважає прийнятними також О.Б. Комарницька, яка відзначає, що «відсутність форми та змісту такої скарги в главі 26 КПК України не призвела до спрощеного доступу до правосуддя», а навпаки, зумовлює «низку негативних юридично значимих наслідків як для скаржників, так і для учасників процесу, які залучаються до цього», наприклад, відмову у відкритті провадження щодо розгляду скарги або її повернення скаржнику, порушення строків розгляду скарг [5, с. 88-89]. П.С. Константинов, А.С. Стуканов зазначили, що, крім найменування суду, відомостей про заявника, а також документів, що підтверджують його повноваження, скарга повинна містити «точне найменування посадової особи, дія (бездіяльність) якої оскаржується; вказівку на процесуальну дію; якщо оскаржується бездіяльність, то в чому вона виразилася; форму процесуального рішення, що оскаржується заявником; точну вказівку

на ті права та свободи, що були порушені; вказівку на ті статті Конституції України, КПК України, що були порушені посадовою особою; доводи особи, яка подала скаргу, з вказівкою на підстави визнання дій (бездіяльності) посадової особи незаконними; перелік матеріалів, що додаються до скарги; підпис особи, яка подає скаргу» [6, с. 18]. М.М. Ковтун і Р.В. Ярцев вважають, що вимоги до скарг визначаються, по-перше, через вказівку в скаргах на той чи інший вид дій і рішень відповідних посадових осіб, що оскаржуються заявником, по-друге, шляхом зазначення потенційної шкоди, завданої або яка може бути завдана конституційним правам і свободам учасників кримінального судочинства, включаючи утруднення доступу до правосуддя шляхом прийняття таких рішень, дій. Дослідники зазначають, що вимоги до скарги визначаються шляхом застосування процесуальної аналогії, наприклад, із апеляційною чи касаційною скаргою, а тому скарга повинна містити найменування суду; дані про особу, яка подала скаргу, з вказівкою на її процесуальне положення, місце проживання чи місцезнаходження; вказівку на рішення, дію, яка оскаржується, найменування посадової особи, яка його постановила, вчинила (ухилилася від вчинення); доводи особи, яка подала скаргу, з вказівкою на шкоду, яка, на думку заявника, заподіяна чи може бути заподіяна його правам і свободам рішеннями, діями, що оскаржуються, суть її вимог; підпис особи, яка подала скаргу; перелік матеріалів, що додаються до скарги [7, с. 23]. Разом із тим названі автори вважають, що «для розгляду скарги по суті буде достатньо однієї лише формальної вказівки заявника на свавілля та беззаконня з боку посадових осіб органів попереднього розслідування, щоб цей сигнал був розглянутий із точки зору надзвичайної важливості для інтересів особи, суспільства, держави» [7, с. 24].

Як постає з позиції дослідників, скарга повинна вважатися прийнятною «під час дотримання інших вимог до неї», «без наведення підстав для визнання дій посадової особи незаконними», тим паче без посилань на конкретні статті Конституції України чи процесуального закону. Підхід, коли суд у процесі розгляду скарги визначає наявність і рівень порушення прав заявника, а також, будучи арбітром, одержує ініціативу вирішення спору по суті після його порушення, «зумовлений соціальним призначенням правосуддя» [7, с. 24].

Дещо інший підхід щодо реквізитів скарги висловила В.О. Лазарева. На її думку, скарга повинна містити лише вказівку на конкретне порушення охоронюваного законом блага, дату її складання, заявника й орган, якому її адресовано. Обов'язковою вимогою є наявність підпису заявника. Науковець підкреслює, що «будь-які інші вимоги до скарги, що обмежують реалізацію права на судовий захист, варто вважати зайвими» [8, с. 99-100]. Водночас учений наголошує, що «ці мінімальні вимоги не можуть ускладнити реалізацію права на судовий захист, навпаки, забезпечують швидкість її розгляду» [9, с. 126]. Наведеному підходу суперечить підхід А.В. Непринцева, згідно з яким скарги (звернення) повинні відповідати семантичному та процесуальному критерію, відтак «повинні повертатися заявнику без їх розгляду звернення, що містять лише загальні, голослівні міркування про «беззаконня», «свавілля» та вимоги про їх усунення». Дослідник вважає, що «такі «скарги» не дозволяють визначити суть порушень і вимог заявників, межі судового розгляду чи прокурорської перевірки та можуть стати засобом зловживання процесуальними правами, що тягнуть за собою необґрунтоване втручання в розслідування справи й умисне його затягування» [10, с. 11].

Як вбачається з наведеного, запропоновані вченими вимоги щодо реквізитів скарги часто є завищеними для особи, яка її подає, та водночас сприятливими насамперед для слідчого та прокурора, оскільки становлять своєрідну гарантію, що далеко не кожна скарга буде вважатися прийнятною та призначатися до судового розгляду. Наведені вимоги позитивні також для суду, оскільки забезпечують судовий розгляд лише тих скарг, які детально мотивовані й обґрунтовані доданими матеріалами, відтак робота суду суттєво спрощується. Вважаємо, що такі підходи суттєво нівелюють процесуальне призначення інституту судового контролю в частині розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, хоча справжнім його покликанням є забезпечення змагальності кримінального провадження та створення додаткових процесуальних гарантій дотримання прав відповідних учасників кримінального провадження. Тому повинна бути забезпечена розумна рівновага між можливістю учасників провадження захистити й відновити свої права та незацікавленістю слідчого, прокурора та суду у створенні їм надмірної завантаженості через необґрунтовані чи низькоякісні скарги, адже в сучасності завданням держави є «створити через законодавство такий об'єм правових можливостей, щоб особа могла змагатися з державою (окремими її органами) на рівних, у тому числі й у сфері кримінального судочинства» [9, с. 104]. Під час дослідження цього питання варто також врахувати, що встановлення надто низьких вимог до змісту скарги може призвести до зловживання правом та подання учасниками провадження надмірної

кількості скарг із метою затягування досудового розслідування, що порушить насамперед засаду дотримання розумних строків.

Важливо також наголосити на інших аспектах оформлення скарги. Так, за загальним правилом, встановленим ч.8 ст.135 КПК України, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прийти за викликом. Тією ж нормою встановлено виняток, зокрема КПК України встановив строки здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк. У такому випадку особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, проте в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом. Враховуючи скорочені строки розгляду скарг слідчим суддею, скарга на виконання ч.1 ст.135 КПК України також повинна містити адресу електронної пошти, номери засобів факсимільного, телефонного зв'язку, якщо такі є, поштову адресу для надіслання телеграми, щоб скаргник міг бути оперативно повідомлений про час і місце судового розгляду. Також до скарги варто додати копію рішення, яке оскаржується, якщо скаргник ним володіє, проте ця вимога не повинна бути обов'язковою, оскільки скаргнику, наприклад, може бути відмовлено в наданні копії рішення, а лише усно повідомлено про нього.

У результаті аналізу процесуальних вимог до апеляційної, касаційної скарг, заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України та про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами варто зауважити, що стосовно кожного з перерахованих документів основним реквізитом є обґрунтування зазначених у них вимог. Логічно, що обґрунтованою повинна бути також скарга, що подається слідчому судді. Водночас потрібно зазначити, що ненаведення мотивів у скарзі не може стати процесуальною перешкодою її розгляду в судовому засіданні, оскільки підстави повернення скарги чи відмови у відкритті провадження за нею чітко регламентовані ст.304 КПК України. Обґрунтування скарги фактично полягає в підтвердженні незаконності рішення, дії чи бездіяльності, що потребує від скаргника щонайменше знання вимог закону, щоб через їх призму оцінити рішення, дію чи бездіяльність та дійти висновку про їх незаконність. Звичайно, не можна вимагати написання скарги на високому юридичному рівні, оскільки не кожен скаргник володіє юридичною освітою. Наприклад, потерпілий може й не бути знайомим із процесуальними нормами щодо закриття кримінального провадження, проте розуміти неправильність цього рішення слідчого або прокурора, оскільки особа, яка заподіяла йому шкоди, залишиться непокараною. Надмірне ускладнення вимог до скарги може обмежити конституційне право особи на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, відтак вони повинні бути спрощеними. У цьому плані достатнім варто визнати простий виклад скаргником своєї думки про незаконність рішення, дії чи бездіяльності на підтримку запропонованого ним варіанту розгляду скарги. Скаргник також має право додати до скарги документи, що обґрунтовують його вимоги. Слідчий суддя повинен оцінити законність рішень, дій чи бездіяльності в кожному випадку одержання належно оформленої скарги.

З врахуванням викладеного доцільно запропонувати доповнити КПК України ст.303-1 в такій редакції:

«Стаття 303-1. Вимоги до скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. Порядок її подання:

1. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора подається в письмовій формі.
2. У скарзі на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора зазначаються:
  - 1) найменування суду, до якого подається скарга;
  - 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
  - 3) рішення, дія чи бездіяльність, що оскаржується, прізвище й ініціали слідчого чи прокурора, які їх прийняли чи вчинили, або найменування відповідного органу досудового розслідування чи прокуратури;
  - 4) виклад думки особи, яка подала скаргу, про незаконність рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора;
  - 5) вимоги особи, яка подає скаргу, до суду;

- б) перелік матеріалів, які додаються, у випадку їх наявності.
3. Скарга підписується особою, яка її подає, із зазначенням дати її подання. Якщо скаргу подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог цього Кодексу.
  4. Скарга подається безпосередньо до суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування чи прокуратура, слідчий чи прокурор якої прийняв рішення, вчинив дію чи допустив бездіяльність, що оскаржується.
  5. Якщо особа, яка подала скаргу, чи особа, в інтересах якої подано скаргу, не бажає брати участь у судовому розгляді скарги, про це зазначається в скарзі».

Кримінальний процесуальний закон також повинен передбачати процесуальні наслідки недотримання запропонованих вище вимог, що повинні стати своєрідною гарантією якісної підготовки скарг учасниками провадження. Тому необхідно доповнити ст.304 КПК України ч.8 такого змісту:

«8. Слідчий суддя постановляє ухвалу про залишення скарги без руху, якщо скаргу подано без додержання вимог, передбачених статтею 303-1 цього Кодексу, визначає достатній строк для усунення зазначених в ухвалі недоліків, який не може перевищувати трьох днів із дня отримання ухвали особою, яка подала скаргу. Копія ухвали про залишення скарги без руху разом зі скаргою та всіма доданими до неї матеріалами невідкладно надсилається особі, яка подала скаргу. Ухвала слідчого судді про залишення скарги без руху оскарженню не підлягає».

Окресливши вимоги до скарги, варто зосередитися на визначенні її *поняття*.

У довідковій літературі під словом «скарга» розуміється: «1. Висловлення невдоволення, нарікання на неприємності, горе тощо. 2. Офіційна письмова або усна заява про незаконні чи неправильні дії якої-небудь особи, установи тощо» [11, с. 804].

Російський дослідник Р.О. Зінець під скаргою («жалоба») розуміє звернення учасника кримінального судочинства до уповноваженої особи у зв'язку з порушенням його прав та охоронюваних законом інтересів із проханням про їх відновлення. Інакше кажучи, вона є правовим засобом захисту чи відновлення порушених прав та інтересів учасників кримінального процесу [12, с. 94]. В.О. Лазарева під скаргою громадянина розуміє «протипагу, яка певною мірою вирівнює його правовий статус у правовідносинах з органами держави, дозволяє йому протистояти їх силі, обмежує можливість свавілля з боку посадових осіб, зумовлену наданням їм широких владних повноважень щодо особи» [9, с. 110].

У законодавстві визначення поняття «скарга» можна зустріти, наприклад, у ч.4 ст.3 Закону України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р., згідно з яким *скаргою* є звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб [13]. Із цього визначення не вбачається, що скарга повинна містити обґрунтування висловленої вимоги чи містити в додатку будь-які матеріали, що б підтверджували ці вимоги, оскільки згідно із ч.2 ст.5 Закону України «Про звернення громадян» у зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Ні наведена норма, ні інші положення цього закону не встановлюють вимог щодо обґрунтування скарги фактичними обставинами чи наведення мотивів її подання.

Вважаємо, що під час визначення поняття скарги в контексті судово-контрольної діяльності під час досудового розслідування варто керуватися її процесуальною сутністю (як було зазначено, скарга є підставою судово-контрольного провадження та водночас початком доказування), вимогами до її форми та змісту. Таким чином, враховуючи зроблені за результатами дослідження висновки, ***скарга особи (на рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора)*** – це процесуальний документ, який є підставою судово-контрольного провадження, відповідає встановленим вимогам щодо його форми й змісту та в якому особою (скаржником) викладено думку про невідповідність рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора, перерахованих у ч.1 ст.303 КПК України, кримінальному процесуальному законодавству, у зв'язку із чим поставлено питання про прийняття певного рішення слідчим суддею.

Викладені в статті міркування свідчать про актуальність вивчення судового контролю за досудовим розслідуванням, необхідність удосконалення процесуальних норм, що його регламентують. Пропозиції, висловлені в дослідженні, можуть стати підґрунтям для підвищення якості скарг та ефективнішої організації процесуальної діяльності слідчим суддею. Теоретичні висновки цієї статті можуть використовуватися в практичній діяльності, спрямованій на захист прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також у подальших дослідженнях обраної проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попелюшко В.О. Оскарження захисником рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокурора / В.О. Попелюшко // Адвокат. – 2012. – № 10 (145). – С. 12-15.
2. Яновська О.Г. Оскарження адвокатом рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора та слідчого судді під час досудового розслідування : науково-практичний посібник / О.Г. Яновська. – К. : Прецедент, 2013. – 32 с.
3. Газетдинов Н.И. Состязательная деятельность защитника на предварительном следствии / Н.И. Газетдинов, О.В. Вишневецкая. – Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 2005. – 200 с.
4. Шаренко С.Л. Проблемні питання розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора / С.Л. Шаренко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 5 (14). – С. 44-50.
5. Комарницька О. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування : теорія і практика / О. Комарницька // Вісник прокуратури. – 2014. – № 6 (156). – С. 81-95.
6. Константинов Рассмотрение жалоб на действие (бездействие) дознавателя, следователя и прокурора / П. Константинов, А. Стуканов // Законность. – 2005. – №6. – С. 17-19.
7. Ковтун Н.Н. Практика судебного контроля за решениями и действиями (бездействием) публичных процессуальных органов, ограничивающими права и законные интересы личности в уголовном процессе : учеб.-практ. пособие / Н.Н. Ковтун, Р.В. Ярцев. – Н. Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии гос. службы, 2006. – 112 с.
8. Лазарева В.А. Судебная власть и ее реализация в уголовном процессе / В.А. Лазарева. – Самара : Изд-во «Самарский университет», 1999. – 136 с.
9. Лазарева В.А. Право на судебную защиту и проблемы его реализации в досудебном производстве по уголовному делу : монография / В.А. Лазарева. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 168 с.
10. Непринцев А.В. О некоторых проблемах обжалования в уголовном судопроизводстве / А.В. Непринцев // Российская юстиция. – 2005. – №11. – С. 9-11.
11. Сучасний тлумачний словник української мови : 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 1008 с.
12. Зинец Р.А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования : процессуальные и организационные аспекты : монография / Р.А. Зинец. – Ставрополь : Сервисшкола, 2007. – 128 с.
13. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

REFERENCES

1. Popelyushko, V.O. (2012), "Defender's appealing against decisions, acts or omissions of the bodies of pre-trial investigation and the prosecutor", *Advokat*, no. 10 (145), pp. 12-15.
2. Yanovska, O.G. (2013), *Oskarzhennya advokatom rishen, diy chi bezdiyalnosti slidchoho, prokurora ta slidchoho suddi pid chas dosudovoho rozsliduvannya : naukovo-praktichnyi posibnik* [Defender's appealing against decisions, acts or omissions of investigator, prosecutor, and investigating judge during pre-trial investigation : scientific and practical aid], *Pretsedent*, Kyiv, Ukraine.

3. Gazetdinov, N.I. and Vishnevskaya, O.V. (2005), *Sostyazatel'naya deyatel'nost' zashchitnika na predvaritel'nom sledstvii* [Competitive activity of defender in the course of pre-trial investigation], Izd-vo Kazan university, Kazan, Russia.
4. Sharenko, S.L. (2013), "Problematic issues of consideration of complaints against decisions, acts or omissions of the investigator or prosecutor", *Chasopis tsivilnoho i kriminalnoho sudochinstva*, no. 5 (14), pp. 44-50.
5. Komarnitska, O. (2014), "Appealing against decisions, acts or omissions of investigator, prosecutor, and investigating judge during pre-trial investigation : theory and practice", *Visnik prokuratury*, no. 6 (156), pp. 81-95.
6. Konstantynov, P., Stukanov, A. (2005), "Review of claims regarding action (omission) of inquiry officer, investigator, and prosecutor", *Zakonnost*, no.6, pp. 17-19.
7. Kovtun, N.N. and Yartsev, R.V. (2006), *Praktika sudebnogo kontrolya za resheniyami i deystviyami (bezdeystviem) publichnykh protsessualnykh orhanov, ohranichivayushchimi prava i zakonnye interesy lichnosti v uholovnom protsesse : ucheb.-prakt. posobie* [Practice of judicial control over decisions and actions (omissions) of public procedural agencies, which restrict the rights and legitimate interests of the individual in criminal proceedings : teaching aid], Izd-vo Volgo-Viatka academy of government service, Nizhniy Novgorod, Russia.
8. Lazareva, V.A. (1999), *Sudebnaya vlast i ee realizatsiya v uholovnom protsesse* [Judicial authority and its implementation in the criminal process], Izd-vo «Samara university», Samara, Russia.
9. Lazareva, V.A. (2010), *Pravo na sudebnuyu zashchitu i problemy eho realizatsii v dosudebnom proizvodstve po uholovnomu delu : monografiya* [The right to judicial protection and problems of its enjoyment in the pre-trial proceeding on a criminal case : monograph], Yurlitinform, Moscow, Russia.
10. Neprintsev, A.V. (2005), "On some problems of appeals in criminal proceedings", *Rossiyskaya yustitsiya*, no. 11, pp. 9-11.
11. Dubichinskiy, V.V. (editor) (2009), *Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrayinskoyi movy : 100 000 sliv* [Dictionary of modern Ukrainian language : 100,000 words], VD «ShKOLA», Kharkiv, Ukraine.
12. Zinets, R.A. (2007), *Sudebnyy kontrol v stadii predvaritel'noho rassledovaniya : protsessualnye i orhanizatsionnye aspekty : monografiya* [Judicial control at the stage of pre-trial investigation : procedural and organizational aspects : monograph], Servisshkola, Stavropol, Russia.
13. "On Citizens' Appeals": Law of Ukraine of October 2, 1996 № 393/96-ВР, available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

УДК 343.125: 343.137.5

КРИТЕРІЇ ДОЦІЛЬНОСТІ Й ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Сівак О.В., ад'юнкт

*Національна академія внутрішніх справ, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
kseniasivak@inbox.ru*

Статтю присвячено аналізу запобіжного заходу у вигляді застави в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, а саме визначенню критеріїв ефективності й доцільності його застосування як в теоретичному, так і в практичному значенні щодо цієї категорії осіб. Проведено паралель з іншими запобіжними заходами, які застосовуються до неповнолітніх правопорушників, а також виявлено низку недоліків і запропоновано способи їх вирішення.